

Ψ

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ**

**РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ
СВІДОМОСТІ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У
ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ**

**DEVELOPMENT OF NATIONAL AWARENESS
AND NATIONAL IDENTITY IN TIME OF WAR
AND POST-WAR PERIOD**

Рівне

29-30 листопада 2023 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет

**РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ТА
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ОСОБИСТОСТІ У
ВОЄННИЙ ТА ПОВОЄННИЙ ПЕРІОДИ:**

збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції

**DEVELOPMENT OF NATIONAL AWARENESS AND NATIONAL
IDENTITY IN TIME OF WAR AND POST-WAR PERIOD:**

collection of papers presented
at the International Scientific and Practical Conference

(29-30 листопада 2023 р, м. Рівне)

УДК 159.9+ 316.6

Розвиток національної свідомості та національної ідентичності особистості у воєнний та повоєнний періоди : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (29-30 листопада 2023 р м. Рівне). Упоряд. Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова. Рівне , 2023. 176 с .

Рекомендовано до друку Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету

(протокол № 12 від 5.12.2023 р.)

Матеріали надруковані в авторській редакції. Редакційна колегія може не поділяти поглядів авторів. Відповідальність за зміст матеріалів, точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела, достовірність іншої інформації та за додержання норм авторського права несуть автори.

3. Пухно С. Самостійна науково-дослідна робота студентів вищих навчальних закладів освіти як складова їх професійної компетентності : зб. наук. праць. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. Вип. 4. С. 83 – 91.

4. Токарева Н. М. Основи педагогічної психології: навчально-методичний посібник. Кривий Ріг, 2013. 223 с.

*Хаустова Тетяна Миколаївна,
канд. техн. наук,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Рівненського державного гуманітарного
університету,
м. Рівне, Україна*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Повномасштабне вторгнення та збройна агресія РФ спричинили масове внутрішнє переміщення осіб у 2022 році.

Враховуючи дані базового територіального оцінювання зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб (ВПО) [1], Рівненська область станом на початок травня стала прихистком для більш ніж 54 тис. ВПО, що складає 4,7% від загальної кількості населення м. Рівне та Рівненської області.

У результаті, ймовірно, створилась і продовжує формуватись чимала соціальна група з певними характеристиками. Представники цієї групи можуть мати певні надбані соціально-психологічні особливості, що сформувались під впливом здебільшого негативних обставин (втрата близьких, майна, житла, фізичні і психологічні травми тощо). Ці особистості мають вплив на процеси ефективної взаємодії із людьми, досягнення успіху, відчуття щастя і задоволеності собою і оточуючими ВПО в приймаючій громаді, навіть за наявності несприятливих обставин. Вище перелічені компоненти є складовими життєстійкості особистості. Саме тому, всебічне дослідження життєстійкості ВПО в Рівненській громаді як одного з головних факторів успішної інтеграції та адаптації є актуальним.

Мета даної розвідки полягає у висвітленні результатів теоретичного дослідження соціально-психологічних особливостей життєстійкості внутрішньо переміщених осіб.

Життєстійкість є системна якість особистості, багатогранне інтегральне явище, що є визначальним при адаптації людини до сучасних умов. Життєстійкість є характеристикою ступеню збалансованості здатності особистості витримувати стресову ситуацію, зберігати внутрішню рівновагу, успішною діяльністю. Життєстійкість є одним із ключових параметрів індивідуальної здатності людини до зрілих форм саморегуляції.

Слід наголосити на тому, що ця дефініція включає три компоненти (рис.1): залученість, контроль та прийняття ризику. Високий ступінь вираження цих компонентів дає змогу особистості ефективно опановувати внутрішню тривожність та напруженість у стресових ситуаціях, оптимізувати рівень власної активності.

Життєстійкість

Залученість	Контроль	Прийняття ризику
<p>- ставлення людини до себе, оточуючого світу та характеру взаємодії з ним, що дає сили та мотивує її до самореалізації, лідерства, здорового способу думок і поведінки;</p> <p>- дає можливість відчувати себе значущою і достатньо цінною, щоб повністю включитися в розв'язання життєвих завдань, не звертаючи увагу на наявність стресогенних чинників і змін</p>	<p>(за обставинами) організує пошук шляхів впливу на результати стресогенних змін, у протипагу впадінню в стан безпорадності та пасивності</p>	<p>допомагає людині бути відкритою до оточуючого світу, інших людей і суспільства,</p> <p>сприйняття особистістю життєвих подій і проблем як виклику її випробування особисто для себе</p>

Рис. 1. Компоненти життєстійкості (за С. Мадді) [2]

На сьогоднішній день у психологічній науці вітчизняними (С. Богданов, О. Залеська, В. Климчук, М. Маркова, Т. Титаренко) та зарубіжними дослідниками (Е. Anthony, Т. Betancourt, J. Williamson та інші) здійснено дослідження проблеми розвитку життєстійкості в умовах збройних конфліктів.

Західні науковці [3] Р. Бісвас-Дінер (R. Biswas-Diener) і Е. Дінер (E. Diener) у своїх працях досліджували психологічні аспекти соціального самопочуття, але інформації стосовно шкали його оцінки недостатньо. Загальновідомі в працях Р. Еммонс (R. Emmons) і Р. Ларсен (R. Larsen) запропоновано шкалу задоволеності життям, яку активно використовують у своїх дослідженнях фахівці і на сьогоднішній день. Дж. Фішер (J. Fisher) Д. Канман (D. Kahneman) і А. Крюгер (A. Krueger), запропонували вимірювання суб'єктивного соціального самопочуття.

Цікавим для дослідження є власна методика дослідження психологічного благополуччя К.Ріфф, що базується на шести компонентах: самоприйняття, позитивні відносини з оточуючими, автономія, управління середовищем, цілі в житті, особисте зростання. К. Ріфф вважає, що негативні події в житті людини можуть бути основою для підвищення рівня психологічного благополуччя в довготривалій перспективі, що пояснюється отриманням навичок формування чіткіших життєвих цінностей і цілей, ставлення до життєвих труднощів з більшим розумінням, а також допомагає у спілкуванні з оточуючими.

Проблеми, пов'язані з внутрішньо переміщеними особами, були і є актуальними та складають практичний інтерес для науковців всього світу. Зокрема, гострими питаннями та дослідженнями особливостей психічних станів ВПО, моделями інтеграції у приймаючий соціум, присвячено праці учених: Дж. Беррі (J. Berry), К. Бран (K. Brun), П. Качмарчик (P. Kaczmarczyk), К. Кельдстадлі (K. Kjeldstadli), Е. Муні (E. Mooney), К. Фіонг (K. Phuong), А. Фурнхам (A. Furnham), С. Бошер (S. Bochner).

О. Чиханцова [4] розглядає життєстійкість як основний ресурс для подолання життєвих труднощів, використовуючи їх як можливість для особистісного зростання. Цікавим є дослідження енергозберігаючого механізму виживання під час життєвих труднощів та соціальних змін. Цей механізм дає можливість особистості зберегти свій особистий потенціал для досягнення мети та цілей.

Наукові дослідження Л. Степаненко [5], стосуються впливу складних життєвих ситуацій на особистісне зростання й відкриття індивідуальності в особистості, яка переломлюється через унікальний досвід вирішення проблеми.

Результати теоретичних досліджень дозволили визначити, що основою життєстійкості, перш за все, є сприйняття себе і довіра до світу, оптимістичне світосприйняття. Довіра до світу формує цілісну картину сприйняття існування (минуле, сьогодні і майбутнє), при якому першочергово формується життєстійкість. Ці процеси відбуваються завдяки розвитку і збільшенню довіри до себе і до світу, що сьогодні визначається минулим досвідом успіхів і невдач, які людина враховує, здійснюючи вибір й плануючи свою майбутню діяльність.

Гіпотеза дослідження: обставини, в яких перебували особи до переміщення (під час початку повномасштабного вторгнення), мають вплив на їх життєздатність та адаптацію в приймаючій громаді.

Незважаючи на наявність широкого кола наукових публікацій щодо проблематики та методів психологічної діагностики життєздатності ВПО, можна відзначити недостатність дослідження соціально-психологічних чинників її відновлення та формування.

Подальшими дослідженнями в цьому напрямку є аналіз та емпіричне вивчення соціально-психологічних чинників формування життєстійкості ВПО.

Список використаних джерел

1. Базове територіальне оцінювання зареєстрованих ВПО. Раунд 23: URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-bazove-teritorialne-ocinyuvannya-zareestrovanih-vpo-rayonny-riven-raund-23-april>
2. Maddi S. R., Khoshaba D. M. Hardiness and Mental Health *Journal of Personality Assessment*. 1994. Oct. Vol. 63. N 2. P. 265–274.
3. Diener E., Biswas-Diener R. New directions in subjective well-being research: The cutting edge. *Indian Journal of Clinical Psychology*. 2000. № 27. P. 21–33.
4. Чиханцова О. А. Психологія становлення життєстійкості особистості : дис. докт. псих. наук : 19.00.01. Київ, 2021. 430 с.
5. Степаненко Л. В. Життєстійкість як ресурс копінг-захисних механізмів емоційної саморегуляції особистості Габітус. 2022. Вип. 34. С. 58-63.

Чмут Яна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна

Широких Анастасія Олегівна,
доктор філософії (PhD),
доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету, м. Рівне, Україна

РОЛЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ФОРМУВАННІ МАСОВОЇ СВІДОМОСТІ ГРОМАДЯН

У сучасних умовах простежується підвищення значущості в суспільному житті засобів масової інформації. В епоху усталеної діджиталізації не можна переоцінити роль мас-медіа у

становленні масової свідомості всього суспільства та кожної окремої особистості, детермінізуючи світогляд, способи, стилі та вибіркові стратегії життя, національний образ самоідентичності.

Мета повідомлення – проаналізувати роль засобів масової інформації у формуванні масової свідомості громадян.

Виклад основного матеріалу дослідження. ЗМІ – один із соціальних інститутів, що тією чи іншою мірою виконують замовлення суспільства та окремих соціальних груп щодо цілеспрямованого вмотивованого впливу на населення в цілому або на окремі вікові чи соціальні категорії. Важливо визначити двосторонність впливу: 1) засоби масової інформації істотно сприяють засвоєнню людьми різного віку широкого спектру соціальних і ціннісних орієнтацій у сфері політики, економіки, здоров'я, права тощо; 2) є своєрідною системою неформальної освіти та просвіти різних категорій населення. При цьому користувачі засобів масової інформації здобувають досить різнобічні, суперечливі, несистематизовані знання, відомості з різних питань суспільного та політичного життя. Таким чином, ЗМІ – це постачальник «сирого матеріалу» інформації, що потребує рефлексивної обробки і упорядкування когнітивних конструктів [2, 4].

Проблеми засобів масової комунікації вивчають соціологи, психологи, педагоги, представники інших наук. У масовому, а не лише в науковому обігу, з'явилися такі поняття, як «медіа грамотність», «медіа культура», що означають нові якості й нові здатності взаємодіяти в умовах інформаційного простору.

ЗМІ використовують майже всі канали сприйняття. Завдяки цьому вони відіграють велику роль у культурному обміні, у вихованні молоді, а також у процесах управління різними галузями соціальної сфери. Таким чином, ми опитали студентську молодь, наскільки вони оцінюють роль ЗМІ у формуванні їх кругозору? У психологічному опитуванні взяли участь 60 студентів Рівненського державного гуманітарного університету. З них 30 – здобувачі освіти другого рівня Психолого-природничого факультету та 30 – Факультету історії, політології та міжнародних відносин. *Інструкція: «Оцініть від 1 до 10 значення ЗМІ у формуванні Вашого світогляду, життєвої стратегії та політичної позиції?»*. Результати переведено у відсотки та представлено у табл.1.

Таблиця 1.

Результати психологічного опитування

Показники обчислень	Результати опитування представників жіночої і чоловічої статі різних факультетів (у%)			
	психолого-природничий		історії, політології та міжнародних відносин	
	юнаки	дівчата	юнаки	дівчата
Середнє значення результату опитування за гендерними відмінностями	50	55	60	80
Середнє значення сумісних результатів	60		70	

Інтерпретуючи результати можна підкреслити високу значимість ЗМІ в формуванні світоглядних складових здобувачів освіти та підкреслити перевагу значення для студентів-істориків, що у порівнянні зі студентами-психологами складає відсоткову різницю. І диференціює гендерні відмінності таким чином: більшому впливу ЗМІ піддаються дівчата-психологи та дівчата-історики на відміну від юнаків обох факультетів, що проявляють вищу критичність у споживанні інформації та більше фільтрують її через аналітичні мисленнєві операції. Таку відмінність можна пояснити гендерними відмінностями емоційної сфери, на

Derpoliuk Elena Features of psychological correctional work with women using meditation tools in a remote setting.....	45
Доній Вікторія Сергіївна Прояви національної ідентичності українців у сучасному культурному просторі	48
Зубкевич Юлія Володимирівна, Широких Анастасія Олегівна Військова агресія як каталізатор національної свідомості українського суспільства	51
Ільчук Сергій Соціальна ексклюзія як виклик повоєнної України	52
Іщенко О.В. Соціально-психологічні особливості психологічного клімату в організації у кризовий період.....	55
Кікінежді Оксана Михайлівна, Василькевич Ярослава Зіновіївна Розвиток національної ідентичності сучасної молоді: егалітарний вимір	57
Кожем'яка Юлія Миколаївна, Чередниченко Тетяна Володимирівна Військова агресія як каталізатор національної свідомості українського	60
Компанієць Ольга Самооцінка старшокласника як передумова виникнення конфліктної взаємодії з ровесниками.....	62
Краля Катерина Миколаївна Джерела самоефективності особистості.....	65
Красовська Інна Василівна, Парфанович Іванна Іванівна Вплив командних активностей на продуктивність діяльності організації.....	67
Кулакова Лариса Миколаївна Збереження репресованими українцями етнічної ідентичності в умовах заслання.....	70
Кулаков Руслан Станіславович Національна самосвідомість особистості: теоретичні аспекти формування.....	73
Кулеша Наталія Петрівна Психологічні особливості психічного здоров'я внутрішньо переміщених осіб під час війни.....	75
Кутішевська Дарина Психологічні особливості самореалізації жінок зрілого віку....	78
Лазаренко Інеса Станіславівна, Рибак Тетяна Миколаївна Актуальність надання первинної психологічної допомоги викладачам та студентам у надзвичайних ситуаціях.....	80
Левко Олександр Олегович Формування психологічної готовності майбутніх стоматологів до професійної діяльності в умовах сьогодення	83
Литвиненко Світлана Анатоліївна, Ямницький Вадим Маркович Етапи професійно-особистісного розвитку сучасних допомагаючи практиків у системі неформальної післядипломної освіти: досвід символдрами.....	85

Луцик Галина Олександрівна Розвиток соціальної відповідальності майбутніх психологів під час формування готовності до професійної діяльності у воєнний період.....	87
Луцок Тетяна Іванівна Екзистенційна криза в умовах війни : причини та наслідки..	89
Мельничук Ірина Психологічний розвиток і корекція резильєнтності особистості у воєнний період.....	92
Мешко Олександр Іванович, Павловський Тарас Анатолійович Особливості розвитку професійної стресостійкості працівників сфери надання послуг	94
Момот Марина Анатоліївна Вплив психотравмуючих ситуацій на людей похилого віку.....	97
Ніколайчук Галина Іванівна, Демчук Олена Олександрівна Формування української ідентичності в умовах сучасних викликів.....	100
Опанасюк Ірина Василівна Роль кольору в осмисленні підлітками власного емоційного контексту та його змін під впливом психотравмуючих обставин.....	103
Охріменко Наталія Павлівна Рівні патріотичної вихованості дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства.....	105
Павелків Віталій Романович Психологічні особливості розвитку національної свідомості та ідентичності студентської молоді у воєнний період.....	108
Паламарчук Володимир Богданович Психологічні детермінанти формування професійного мислення у майбутніх маркетологов.....	111
Паламарчук Владислав Володимирович Розвиток комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери бізнесу.....	114
Панащук Ігор Миколайович Відповідальність як професійно-особистісна якість майбутнього педагога.....	116
Панченко Оксана Петрівна Рівні патріотичної вихованості дітей 6-7 років засобами художнього краєзнавства.....	118
Панченко Оксана Петрівна Загальнотеоретичний аспект діяльності бізнес-психологів в умовах воєнного стану	121
Полякова Світлана Василівна, Розумний Сергій Михайлович Екстралінгвістичні засоби розкритті психологічного стану людини в умовах сучасної війни.....	123
Радул Ірина Геннадіївна Військовий стрес у дітей.....	126
Радул Сергій Григорович Effect of job related and personal stressors on the pilots.....	128

Розвиток національної свідомості та національної ідентичності особистості у поствоєнний період

Рейко Анастасія Василівна, Орап Марина Олегівна Емоційний інтелект менеджера: ключова компетентність для росту конкурентоспроможності бізнесу у воєнний час.....	131
Савелюк Наталія Михайлівна Асоціативний експеримент у дослідженні семантичних полів вербального стимулу «Україна»	135
Созонюк Ольга Степанівна Психологічний стан і національна ідентичність дітей внутрішньо переміщених осіб: сучасні виклики	137
Сидоркевич Дмитро Йосипович Психологічні умови формування професійної компетентності майбутніх фізичних реабілітологів до фахової діяльності у воєнний та повоєнний періоди.....	140
Халік Олена Олександрівна Розвиток самоосвітньої професійної компетентності випускників педагогічного ЗВО як умова ефективності відбудовчих процесів у воєнний та повоєнний періоди.....	142
Хаустова Тетяна Миколаївна Соціально-психологічні особливості життєстійкості внутрішньо-переміщених осіб.....	145
Чмут Яна, Широких Анастасія Олегівна Роль засобів масової інформації у формуванні масової свідомості громадян	147
Шевчук Анна Іванівна, Широких Анастасія Олегівна Особливості вияву підвищеної тривожності у підлітків.....	151
Шумик Любов Ростиславівна Детермінанти формування національної самосвідомості.....	153
Щирук Ірина Анатоліївна Психологічні особливості терапії осіб постраждалих на ПТСР: аксіом-особистісний підхід	157
Юрчук Олексій Іванович Основні принципи розвитку національної свідомості у дошкільному віці.....	159
Юрчук Олена Сергіївна Психологічні основи розвитку резильєнтності особистості в умовах війни.....	161
Янкавс Юрій Андрісович Психологічні умови формування комунікативної компетенції майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту у процесі професійної підготовки	163
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	166